

Asia: Valaisimen tekijänoikeus

Annettu: 26.2.1997

Selostus asiasta

Teollinen muotoilija A on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa muotoilemansa Fyr-valaisimen tekijänoikeudesta.

Hakija kertoo pitävänsä lausuntopyynnön kohteena olevaa valaisinta enemmän veistoksena kuin käyttöesineenä. Valaisimia on hakijan mukaan valmistettu 50 kappaletta, ja niistä jokainen on numeroitu ja hakijan nimikirjoituksella varustettu.

Hakija kertoo erään yrityksen valmistuttaneen ja markkinoineen noin kahden vuoden ajan Fyr-valaisinta ilman asianmukaista suostumusta ja sopimusta. Hakija pitää tekoa törkeänä ja pyytää sen vuoksi tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, voidaanko tekoa pitää tekijänoikeuden rikkomuksena.

Lausuntopyynnön liitteenä on kuva hakijan luvalla valmistetusta Fyr-valaisimesta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, ettei se ole pyytänyt lausuntopyynnössä mainitulta yritykseltä vastinetta, koska lausuntopyynnössä on kysymys siitä, ylittääkö lausuntopyynnön kohteena oleva valaisin teostasoon vai ei. Tekijänoikeusneuvostolle ei ole toimitettu hakijan tekijänoikeutta loukkaavaksi väitetyn valaisimen kuvaa. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei sen toimivaltaan kuulu tekojen rikosoikeudellinen arviointi.

Tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännökseen otetun esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa kuvataiteen teoksia sekä taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteita. Säännöksen luettelo ei ole tyhjentävä, vaan teos voi ilmetä myös muulla tavalla.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että teos ylittää niin sanottuun teostasoon. Tällä tarkoitetaan sitä, että teoksen on oltava itsenäinen ja omaperäinen luomistyön tulos. Teostasovaatimuksen

katsotaan yleensä täyttyvän, kun teos on niin itsenäinen ja omaperäinen, että kenenkään muun kuin tekijän ei yleensä voitaisi olettaa päätyvän muodoltaan samanlaiseen lopputulokseen itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään. Tekijänoikeussuojan kannalta teoksen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä. Myöskään lopputuloksen vaatimalla työmäärällä tai sen edellyttämällä tiedoilla ei ole vaikutusta tekijänoikeussuojan syntymiseen. Teostason arvioimiseksi ei laissa ole annettu säännöksiä, vaan arviointi tehdään yksittäistapauksissa harkinnan perusteella. Teostasovaatimus vaihtelee teoslajeittain.

Tekijänoikeus ei suojaa ideaa, periaatteita tai tietoja vaan sitä persoonallista ilmenemismuotoa, johon ne on saatettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä omaperäisen idean hyödyntämistä sinänsä.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijä voi kuitenkin luovuttaa oikeutensa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat tekijänoikeuslain 27-29 §:ssä. Tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeutensa kokonaan tai osittain, mutta moraalisisista oikeuksistaan tekijä voi 3 §:n 3 momentin mukaan luopua vain, jos kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin tekijänoikeuslain 2 luvussa mainituin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Kappaleen valmistamisena pidetään 2 §:n 2 momentin mukaan myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeus on tekijänoikeuslain 43 §:n 1 momentin mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Valaisimien tekijänoikeussuoja

Valaisimien on katsottu kuuluvan tekijänoikeuslain 1 §:n teoslajiluettelossa lähinnä taidekäsityön tai taideteollisuuden tuotteisiin. Lain valmistelutöissä todetaan taideteollisuuden tai taidekäsityön tuotteista, ettei ehdotettu laki koskisi jokaista tuotetta, jota kansantajuisesti voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi. Taideteollisuuden ja taidekäsityön tuote tulee osalliseksi tekijänoikeussuojasta edellyttäen, että sitä voidaan pitää taiteellisena teoksena. Mietinnössä korostetaan, että asian luonnosta johtuen itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset olisi tällöin asetettava verraten korkealle. (Komiteamietintö 1953:5, s. 45)

Taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteiden eli niin sanotun käyttötaiteen tuotteiden teostasovaatimuksen on katsottava myös käytännössä asettuneen huomattavan korkealle. Oikeuskirjallisuudessa Pirkko-Liisa Haarmann (Tekijänoikeus, lähioikeudet ja oikeus valokuvaan, 1992, s.70) on todennut tähän korkeaan teostasoon olleen vaikutusta sillä, että tekijänoikeuden on katsottu luontevammin suojaavan ns. puhtaan taiteen kuin sovelletun tai käyttötaiteen tuotteita. Haarmannin mukaan suojakynnyksen alentaminen olisi myös omiaan rajoittamaan kilpailua, jollaista vaikutusta ei ole aihetta pelätä "puhtaan" taiteen puolella.

Mallisuojan on useassa tapauksessa katsottu soveltuvan tekijänoikeussuojaa paremmin niin sanotun käyttötaiteen suojamuodoksi. Tekijänoikeuslain 10 §:n mukaan sen estämättä, että teos on rekisteröity mallina siten kuin siitä on erikseen säädetty, voi sen tekijällä olla siihen tekijänoikeuslakiin perustuva tekijänoikeus.

Taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteita koskevissa korkeimman oikeuden ratkaisuissa, esimerkiksi makuuhuoneen kalusto (KKO 1932 II 267), kattovalaisin (KKO 1948 II 464), sohvakalusto (KKO 1975 II 25), koristevalaisin (KKO 1976 II 48) ja koru- ja solkimallit (1980 II 3), tekijänoikeudellisen suojan saaminen on edellyttänyt korkeaa omaperäisyytensä.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valaisimen tekijänoikeussuojaa lausunnossa 1994:8.

Lausuntopyynnön kohteena oleva valaisin

Lausuntopyynnön kohteena olevassa Fyr-valaisimessa on kartiomainen puusta valmistettu jalka, joka muuttuu yläosassaan metallilieriöksi päättyen levitettyinä olevan linnun siipiä muistuttavaan valaisimen yläosaan, jossa lamppu sijaitsee.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnön kohteena olevassa valaisimessa on havaittavissa sillä tavoin tekijänsä luomistyön itsenäinen ja omaperäinen lopputulos, että valaisin ylittää teostasoon ja saa siten tekijänoikeussuojaa. Valaisimen omaperäisyys ilmenee sen eri osista muodostuvassa kokonaisuudessa, muun muassa siinä, että valaisimen jalkaan on yhdistetty perinteisen varjostinosan tilalle valoa ympäristöön levittävä siipimäinen osa. Myös valaisimen veistoksellisuus korostaa sen omaperäisyyttä.